

N O T Í C I E S   D E   L L I B R E S

LÓPEZ RODRÍGUEZ, Carlos [ed.] (2004). *Epistolari de Ferran I d'Antequera amb els infants d'Aragó i la reina Elionor (1413-1416)*. València: Universitat de València. 565 p. (Fonts Històriques Valencianes; 14)

L'entrada de la dinastia castellana de Trastàmara en el regiment de la Corona d'Aragó hauria d'haver representat una castellanització de la cort reial. Però l'epistolari entre el rei, la seva muller i els seus fills mostra el contrari: la immensa majoria de les cartes són en català. No és que això vulgui dir res més sinó que els membres de la família reial continuaven utilitzant escrivans catalans, però el fet no deixa de ser fins a un cert punt sorprenent. D'altra banda, les cartes són una magnífica expressió del bell català cancelleresc dels segles XIV i XV.

A les cartes hi ha de tot, notícies privades, recomanacions, peticions, de vegades renys o bé ordres i qüestions judicials; són per tant una bona font de coneixement tant per a la història com per a la llengua.

L'obra va precedida d'una introducció de l'editor on revisa la historiografia generada pel Compromís de Casp i la figura de Ferran d'Antequera, així com les

raons de la tria feta i els principals fets que van donar lloc a la tramesa de les cartes, entre els quals destaca el setge de Balaguer, l'actuació de l'infant Alfons com a lloctinent general, la preparació de les corts dels diversos regnes, l'anada a Sicília de l'infant Joan i la malaltia del rei.

GASPAR FELIU

PONSICH, Pere [cur.] (2006). *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet*. (Revisat i completat per Ramon Ordeig i Mata). A: FONT I RIUS, J. M.; MUNDÓ, Manuel [dir.] (des de 1981), *Catalunya carolíngia*. Vol. VI [Tom I: Prefaci. Introducció. Diplomataris (doc. 1-328). Tom II: Diplomataris (doc. 329-649). Mapes. Índex]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 621 p. (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica; LXX)

La magna obra de la *Catalunya carolíngia* sembla haver agafat definitivament si no una gran velocitat com a mínim una relativa cadència de publicació, com ho mostra que després dels volums d'Osona (1999) i de Girona (2003) al cap de quatre anys s'hagi publicat aquest

volum corresponent als comtats avui totalment sota sobirania francesa.

Com diu Mundó en el prefaci de l'obra, aquest volum té la seva protohistòria: quan a partir de 1950 Abadal cregué arribat el moment de reprendre la *Catalunya carolíngia*, s'adonà que no podria acabar sol la magna empresa que havia planificat. Entre els continuadors en qui confiava hi havia ja Pere Ponsich per al territori de l'antic bisbat d'Elna. Però la proposta en ferm no li fou feta a Ponsich fins al 1986 i el conveni de col·laboració tardaria encara dotze anys més a ser signat (1998), just l'any abans de la mort de Ponsich. Després vindria una llarga etapa de revisió i d'ampliació de la documentació recollida per Ponsich. La collita resultant és per desgràcia pobra: dels 649 documents recollits, només 38 són pergamins originals (i només 5 procedeixen de territori francès); la resta, són còpies posteriors o bé extractes de documents o simples notícies conegudes per documents posteriors. No és estrany: a l'inici de la Revolució Francesa els documents de les cases nobles i les institucions eclesiàstiques, considerats els títols que permetien l'opressió secular de la pagesia, foren destruïts a carretades.

El proemi d'Anscari Manuel Mundó explica això i hi afegeix una sèrie de disquisicions molt interessants i bona mostra de la gran erudició de l'autor. Es tracta de notes, sovint petites monografies, suggerides per diversos aspectes de la documentació: hi trobem tractats alguns aspectes de llenguatge, de la datació i de la tradició romana discernibles en els documents; unes pàgines sobre

la relació de la família de l'emperador Constantí el Gran amb Elna, centrades en especial en els personatges de Constant I i Anastàsia, i completades amb una reinterpretació dels mosaics de Centelles i la localització d'un *monasteriolum* posseït per la catedral d'Elna al Maresme; els camins de la conquesta franca sobre les terres catalanes; la importància cultural d'esglésies i monestirs, amb menció especial del comte-bisbe Miró Bonfill; qüestions d'antroponímia i indicis de la llengua catalana parlada i de transformació d'algunes expressions llatines al català. Tot plegat és de gran interès, però sense gaire il·lació; de fet no estic segur que aquest proemi fos el lloc més indicat de publicació, sobretot de les digressions més àmplies.

La introducció de Ramon Ordeig es divideix en dues parts, referides respectivament a la «Projecció històrica i geogràfica» i a «Els elements d'informació». La «Projecció històrica i geogràfica» comença delimitant el bisbat d'Elna i resseguint la denominació dels territoris que el componen i la seva adscripció als diferents comtats, i les variacions del centre principal, de *Ruscino* a Elna per acabar a Perpinyà, població no esmentada fins al 927, en vida del personatge que li dona nom, i per tant fundació d'època carolíngia.

En «Els elements d'informació», seguint la tradició d'Abadal, s'estudia de primer la historiografia de la zona, des de les cròniques dels monjos de Cuixà fins a les obres de Pere Ponsich i Robert-Henri Bautier, de mitjan segle xx. Per a l'etapa posterior, sortosament massa prolixa, es citen només els autors amb referència a la bibliografia que acompanya aques-

ta introducció. Es repassen després les fonts diplomàtiques, tant les seves vicissituds, més aviat dissortades, com les seves successives ordenacions i administracions. Es fa també menció i estudi de les falsificacions, estudiades cas per cas. Tot el conjunt és mostra d'un treball ímprobe i d'una gran erudició, transmesa de forma clara i entenedora; objectariem només l'escassa preocupació per la datació, per a la qual s'accepten les normes establertes per Udina a *El Archivo Condal*, sense cap referència a les obres posteriors.

La part central de l'obra, el «Diplomatarí», va precedit d'una nota del mateix Ordeig on explica l'origen dels documents publicats, amb menció expressa de la seva primera edició, seguida de les normes de datació i de les convencions d'edició. De fet, de molts documents només se'n publica el regest, atès que ja han estat publicats en altres volums de la col·lecció, o es tracta de notícies extretes d'altres documents. Això no és cap demèrit dels editors, ben al contrari, sinó bona mostra de la cura i la perícia amb què s'ha rastrejat la documentació a la

cerca de qualsevol notícia. La tradició documental, la transcripció i la identificació de noms i personatges està feta amb la cura i l'encert tradicionals de la col·lecció. Només dos petits i discutibles peròs: tractant-se de documents llatins, a parer meu, no té sentit escriure *bancista* per indicar que es tracta de l'origen d'*aquesta*; tampoc no em sembla la millor solució separar els noms topogràfics compostos si no es comencen en majúscules les dues parts. La meva preferència és, per exemple, per *Pera Pertusa*, però considero preferible *Perapertusa* que l'opció que es fa per *Pera pertusa*.

Seguint la tradició d'Abadal, l'obra es completa amb uns clars i utilíssims mapes dels principals llocs esmentats en el text, obra de Jordi Bolòs i Víctor Hurtado, i un molt complet i exemplar índex toponomàstic, obra de Ramon Ordeig.

Només resta felicitar tots aquells que han fet possible l'obra, lamentar que s'hagi fet esperar tant de temps i esperar que aviat puguem veure complet el magne projecte de Ramon d'Abadal.

GASPAR FELIU

